

ԱԿՕՍ

Թ Ի Ի 9 5 4 • 1 5 Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս 2 0 1 4

Խաղողի փոնր՝ Ասպուածածին

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԱԵԱՆ

sseropyan@agos.com.tr

Հայոց հինգ փաղաւար-ները, ինչպէս նաեւ այլ կրօնական ու ազգային միւս փօները մեր ժողովուրդի ձեւաւորման շրջաններէն մեզի հասած են, դարերու ընթացքին անընդիսպր ձեւափոխութիւննե-րու ենթարկուելով եկած են մինչեւ մեր օրերը։ Հայ ժո-ղովուրդի փօնացոյցի մասնա-գէտներ եւ ուսումնասիրողներ կը բացայայտեն արեւի ու կրա-կի, ջուրի եւ հողի պաշտա-մունքին նուիրուած փօնական հանդիսութիւններ, ինչպէս նաեւ հեթանոսական շրջանի աս-պուածութիւններուն նուիրուած ծէսեր։

Քրիստոնէութեան ընդունու-մէն յետոյ հայ ժողովուրդի ասանդական փօնացոյցն ալ վերածուեցաւ քրիստոնէական աշխարհայեացքի։ Այսուհան-դերձ նոր կրօնը հին պաշտա-մունքներն ու հաւաքալիքները բոլորովին վերացնելու փոխարէն ներմուծեց իր փօնացոյցին մէջ։ Այսպէս մենք Ծննդեան Զորօրինէքի, ինչպէս նաեւ Վարդավառի խոր-հուրդին մէջ կը նկատենք ջուրի պաշտա-մունքի, իսկ Տեսաընդառաջի մէջ կրակի, Ծաղկազարդի մէջ ալ բնութեան պաշտա-մունքին հետքերը։ Զարկի, օրինակ՝ Քրիս-տոսի յարութեան մէջ կը րեսնուի մահուան եւ վերածննդի խորհուրդը, եւ որովհետեւ հայերը արեւապաշտ էին, բնութեան նոր յարութիւնը, այսինքն գարունը կը հռչա-կէին «Յաղթութիւն արեգական զօրութեան», ինչպէս որ յետոյ քրիստոնեաները զայն հռչակեցին «Յաղթութիւն արեգական ար-դարութեան», քանզի Քրիստոս ճիշդ այդ օրերուն իր յարութեամբ աշխարհին փուաւ նոր կեանք։

Խաղողօրօրինէք, Վերափոխումն Ս. Ասպուածածնի

Ինչպէս որ ընդունուած չէր, Վարդա-վառէն առաջ խնձոր ուրելը, այնպէս ալ ընդունուած չէր խաղող ուրել մինչեւ Օգոս-տոսի 15-ին նախորդող կամ յաջորդող Կի-րակի օրը՝ Խաղողօրօրինէքի փօնը։

Աշխարհի բազմաթիւ ժողովուրդներու նման հայոց մէջ ալ ասանդաբար պահուած

Մշոյ Վաղիաս խաղողը

ընթրիքէն յետոյ մեր սեղանները զարդա-րուեցան առաք խաղողի պղղամաններով եւ պան-դոկաքերը ըսաւ, որ էլա-զըղ քաղաքի մինչեւ այ-սօր դեռ «Հայոց այգիներ» կոչուած այգիներէն իր ձեռ-քով մեզի համար քաղած էր այս խաղողները։ Բայց երբ նկատեց, որ մարդիկ ողկոյգները թուղթեր փա-թաթելով իրենց պայու-սակները կը դնեն, ամէն մէկին զար զար փուպ-րակներու մէջ նուիրեց նոյն խաղողներէն, փուն փա-նելու համար։

Այլ խումբով մը, այլ պարույրի մը Ամա-սիա էինք այցելած, ուր հետաքրքրութեամբ հարցոցի պանդոկաքիտոջ, որ իմ ամասիացի թեւադրս ամէն փարի գինի եւ խնձոր Բե-րել կու փար այս քաղաքէն։ Պատասխանը եղաւ հետեւեալը.- «Գինին հառած ըլլա-լուն հայոց ժամանակէն մնացած այգիները փճացուեցան ու անոնց տեղ բարձրայարկ շէնքեր կառուցուեցան։ Նոյն ճակարագ-րին ենթարկուեցան խնձորենիները եւ այ-լեւս դժուար կը ճարուի Ամասիոյ համբա-ւատր խնձորը»։

-Ինչո՞ւ, հարց փուի, խնձորն ալ հա-ռած է՞ր։

Աղթամար գացողները գիտին. վերջին փարիներուն Սուրբ Խաչի փօնին կղզի այ-ցելող ամենագզի ուխտարներուն բաժնե-լու համար Մշեցի մը սնարուկներով խա-ղող կը բերէ Տարօնի հայոց այգիներէն։ Խաղողը կը կոչուի «Վաքաս», որ ըսք Թէոդիկի «Ամենուն Տարեցոյց»ի 1926 հապորի, խաղողի ու այգիի մասին աշխա-րասիրութեան «Վաղիաս» կոչուած խաղողն է, որ կանուխ հասնելուն գինի կը շինեն եղեր։

Հայ երաժշտութեան Ա. Հանրագիտարանը

Հայաստանի Մշակույթի նախարարութիւնը ձեռնարկած է «Հայ երաժշտութեան Հանրագիտարան»ի մը ստեղծման եւ հրատարակման գործընթացին։ Այս նիւթի շուրջ Մշակութային նախարարի հրամանով ստեղծուած է յանձնաժողով մը, որու կազմին մէջ կը մտնեն վաստակաշատ երաժշտագէտներ, Հայկական Հանրագիտարանի հրատարակչութեան, ՀՀ. Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիայի արուեստի ինստիտուտի, Երևանի Կոմիտասի անուան պետական երաժշտանոցի գիտաշխատողներ, Հայաստանի կոմպոզիտորներու եւ երաժշտագէտներու միութիւնը, նաեւ Հայաստանի երգչախմբային ընկերութեան ներկայացուցիչներ։

26 Յուլիսին, Մշակույթի նախարարութեան կողմէ կատարուած է վերոնշեալ յանձնաժողովի առաջին նիստը. ներկայացուած է նախարարութեան յանձնարարութիւնով Հայկական Հանրագիտարան հրատարակչութեան պատրաստած նախագիծը, ճշդուած է Հանրագիտարանի կառուցուածքը եւ թեմատիկ բառացանկի սկզբունքները, ինչպէս նաեւ ընթացիկ կազմակերպչական հարցեր։

սովորութիւն եղած էր հասունցած առաջին բերքը կամ պրուդները գոհաբերել ուխտա-վայրերու կամ պաշտամունքի այլ օճախ-ներու, որմէ ետք կարելի էր միայն ուրել։

Հայոց մէջ ալ, փարբեր փօներու գո-հաբերուած ուրելիքներ ու պրուդներ են.- հաւկիթը՝ Զարկիին, կաթն ու կաթնապու-րը՝ Համբարձումին, խնձորը՝ Վարդավառին, հացահաքիկը՝ Նոր Տարւոյն, իսկ խաղողին նուիրուած էր յաբուկ փօն՝ Խաղողօրօրինէք։

Պատահական չէ, որ Օգոստոս ամի-սը կը գուգադիպի հին Հայոց Նաւասարդ ամսուան հետ։ Այլ խօսքով Նաւասարդի առաջին օրը, այժմու Օգոստոսի 7 կամ 8, հայերու Ամանորը, ուրեմն մեծագոյն փօն էր, քանի որ հողագործ հայ ժողովուրդը այդ օրերուն աւարտած կ'ըլլար արփի գործերը, իրականացուցած՝ հունձըը, կալը, բերքա-հաւաքը, ու լեցուցած կ'ըլլար ամբարները։ Այլեւս ժամանակն էր մեծահանդէս փօ-նելու նոր փարեմուրը, յանուն ոսկիածին, ոսկեմայր Անահիտի ու հանդիսատր կեր-պով երախտագիտութիւն յայտնել անոր, իր պարգեւած շնորհներուն ու բարիքնե-րուն համար։

Զարմանալի գուգադիպութեամբ, Մա-րիամ Ասպուածածնի մահը պատահեցաւ այս ամսուն այս օրերուն մէջ, ուրեմն Ասա-

հիտի ձօնուած փօնական օրերը նոյնացուե-ցան Ասպուածածնի յերկինս վերափոխուե-լու փօնական օրերուն հետ։ Հաւանաբար այդ զոյգ առիթներու պատճառաւ կիներու փառքն է Ասպուածածինը եւ ոչ մի փօն կիներու համար այնքան մեծ նշանակու-թիւն ունի, որքան այս մէկը։ Իրենց ամէն ուխտ եւ ամէն ուրախութիւն այս փօնին պահուած է գրեթէ։ Այս փաղաւարի օրե-րուն մէջ կը շնորհատրուին բոլոր այն կի-ներուն անունները, որոնք յարուկ փօնական օր չունին։ Ասպուածածնի նախորդող օրը, որ կը յիշուի Շողակաթը, որ գուցէ մակ-դիրն էր Անահիտի, եւ որ փոխանցեցաւ ի փառս Տիրամօր. իսկ այս փօնի Ա. օրը կը շնորհատրուին Մարիամ անուն կրող-ները, Բ. օր՝ Թագուհի, Գ. օր՝ Սրբուհի, Դ. օր՝ Պայծառ, Ե. օր՝ Երանուհի, Զ. օր՝ Համասփիռ, Է. օր՝ Անթառամ, Ը. օր՝ Տի-րուհի, Թ. օր՝ Մարգրիտ։

Հայոց այգիներու խաղողնեք

Վերադառնալով խաղողին, յիշենք հա-յոց այգիներու մէլ-երկու պատահարներ, որոնք կը վերաբերին խաղողին։ Անգամ մը, Էփռաբնակ (Ֆրանսահայ) բարեկամներու խումբով մը իջեւանած էինք Խարբերդի Ծովք անուն լիճի ափին մօթէլ մը։ Երեկոյեան

թէ անոնք ինչ պայմաններով պիտի սրա-նան այդ նպաստը։

Իսթանպուլահայ դպրոցներու բարելաւ-ման համար նուիրեալ աշխատութիւն փանդ Կարօ Փայլան կ'ըսէ, թէ մնայուն լուծումի մը հանգելու համար անհրաժէշտ է նոր օրէնքի նախագծի մը պատրաստութիւնը։ Ըսք երեսոյթի նախարարութեան նոր կիրար-կումը որքան ալ նպաստէ յաբուկ դպրոց-ներու, փրակալին բաւական հեռու է փոք-րամասնութեան վարժարաններու հոգեղը թեթեւցնելէ։

Մերձեցում ուսուցիչներու միջոցաւ

Երկուշաբթի 2005 թուին Ասիտրի մէջ։ Վեցօրեայ ծրագրին մասնակցած էին Հայաս-տանէ եւ Թուրքիայէն համալսարանականներ։

Այժմ Հելսինքի Քաղաքացիներու միութիւնը եւ Հելսինքի Քաղաքացիներու խորհուրդի Վանձորի գրասենեակը Թուրքիայէն եւ Հայաստանէն երիտասարդ մասնակցիներ մէկտեղելով կը փորձեն հասարակութիւններու միջեւ մերձե-ցումներ գոյացնել։ Այս փարուան դասընթացներու կը մասնակցին Թուրքիայէն 21 եւ Հայաստանէն ալ 18 ուսուցիչներ, կամ ալ մասնավարժական դպրոցի աշակերտներ։ Այս փարուայ դասընթացները կը կատարուին 11-17 Օգոս-տոս թուականներու միջեւ Սափանճայի մէջ։ Այժմու վեցօրեայ աշխատանոցի ընթացքին զանազան նիւթերու շուրջ ելոյթներ պիտի ունենան Հայաստանէ եւ Թուրքիայէն ակադեմականներ, կրթական մշակներ, գրողներ, լրագրողներ, հեղագօրոյղներ եւ շարժանկարի գործիչներ։ Սոյն ծրագրի երրորդ հանգրուանը պիտի կայանայ 2015-ի ամրան ամիսներուն Հայաստանի մէջ։

Կեանքը

քաղաքականութիւն է

Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնա-կան սկզբունքներէն մէկն է հոգեւոր եւ աշխարհական կեանքերու տարանջա-տումը։ Այս խիստ ու յստակ անջատման ետին կայ նախորդ պետական համակար-գին հոգեւոր դիմագիծը։ Ինչպէս ծանօթ է, Սէլիմ Ա. Կալսըէն սկսեալ Օսմանեան սուլթանները ստանձնած էին խալիֆա-յի իրաւասութիւնները, որոնցմով իրենց քաղաքական վճիռները կը ստանային նաեւ հոգեւոր իմաստ եւ անձեռնմխե-լիութիւն։

Հանրապետական համակարգը թագաւորի մենատիրութեան հետ միասին վերջ տուաւ խալիֆայի եւ չելիւլիլիա-լամի դրութեան։ Խորհրդարանի կող-մէ ընդունուեցաւ արդի իրաւաբանու-թեան օրէնսդրութիւնը։ Ընդունուեցաւ նաեւ Ֆրանսական ծագումով լաիքու-թեան կարգը։ Անշուշտ որ այս հիմնա-կան յեղաշրջում մըն էր, բայց չուտով աղաւաղուեցաւ նոյնինքն քաղաքա-կան գործիչներու ձեռամբ։ Յիշենք որ մօտ անցեալին վարչապետ Էրտողան ալեւիներու սքրավայրը աղօթատեղի կոչելու մասին դիմած էր սիւննիներու հակակշիռն տակ գտնուող Կոսիքը Տես-ւութեան։ Անշուշտ այս վերջինն ալ մեր ժած էր ճէմէվիները աղօթատեղի կոչելու առաջարկը, ըսելով թէ իսլամներու աղօ-թատեղին մզկիթն է։

Ուրեմն կարելի է ըսել թէ հոգեւո-րականութիւնը արեւտափոխիկ կերպով միընճուած է քաղաքականութեան։ Այդ երեւոյթին կ'ենթադրուին նաեւ երկրի ոչ իսլամ ժողովուրդներու կրօնապետ-ներն ալ։ Չնէք մտոցած թէ մեր նախորդ պատրիարքները ինչպէս կը ստիպուէին հայկական խնդիրներու մասին Թուրքիոյ պետութեան համար հաճելի յայտարարու-թիւններ ընելու։ Առաջին անգամ Յու-նաց Տիեզերական Բարթողիմէոս պառ-րիարքն էր որ քաջութիւնը ունեցաւ ազգայնական շրջանակներու նմանաբ-նոյթ ճնշումներուն «Մենք զմեզ խաչուած կը զգանք» ըսելով յայտնեց իր դժգոհաւ-թիւնը եւ այդ խօսքէն հտք ալ ոչ մէկը համարձակեցաւ իր վրայ նման ճնշում բանեցնելու։

Սակայն մինչեւ օրս չէր գտնուած հոգեւոր պետ մը, որ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի Փալատնորդ Արամ Սրբազանի նման յստակ դիրք բռնէր քաղաքական կուսակցութեան դմ եւ այդ կուսակցութեան պետին ի նպաստ։ Ճիշդ է որ բովանդակ Հայութիւնը գիտէր թէ Գաբրէլին Ա. Պատրիարք ալ իր օրով համակարգը ունէր Տէմաքարթ կու-սակցութեան եւ անոր պետին՝ վարչա-պետ Ատնան Մենտերէչիի նկատմամբ։ Բայց ան անգամ աւելի զուսպ եղած էր իր հակումը արտայայտելու խնդրին մէջ։

Շատ բնական է որ պատրիարքական աթոռակալներն ալ պիտի ունենան իրենց քաղաքական նախախրութիւնները։ Բայց այս մասին չուայ յայտարարութիւննե-րէ հեռու մնալով պիտի կարենան դռնէ ապաստանել հոգեւորականի ինքնու-թեան հաին, առանց խօսելու քաղաքա-կան նիւթերու մասին։ Ի վերջոյ այս երկրին մէջ կայ զուպարութիւննե-րու միջոցաւ ատեւութիւն արտադրող մամուլի մը աւանդութիւնը։ Վերջին նախագահական ընտրութիւնն ալ ցոյց տուաւ թէ Թուրքիոյ Հայութիւնը հեռու է միանշանակ բուէարկելէ, որ շատ բնա-կան է ժողովրդավարութեան առումով։ Համայնքի որոշ մէկ հատուածը, յառ-կապէս թագականներու եւ բարեխոր-ներու փաղանգը նեցուկ կանգնեցան վարչապետ Էրտողանին։ Միւս կողմէ Հայաշատ թաղերու սնտուկներէն մեծ թիւով բուէ առաջաւ Սկահատդին Տէմիր-թաշ։ Նոյնպէս բազմաթիւ հայիկ ալ իրենց ձայները ուղղեցին դէպի գլխաւոր ընդգլիմագիր կուսակցութեան թեկ-նածուին, յուսալով որ ան է Էրտողանի մրցակիցը։ Մեր հասարակ մարդկանց նախախրութիւնները բոլորովին անհա-տական ըլլալով միայն մեզ պատաս-խանատուութեան առջեւ կը դնէ։ Բայց կարելի է նոյնը ըսել պատրիարքներու կամ անոնց փոխանորդներուն համար, քանի որ այս վերջինները կը համարուին «Ազգապետ»։

pakrates@yahoo.com

ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ
pakrates@yahoo.com

Ի գուր չէ որ մարդիկ կը հաւաքան սուրբերու հրաշագործ գորութեան: Ինձ նման հաւաքքի աղքատ անգամ դարձի կու գայ, ուրախ երկիւղածութեամբ կը խոնարհի Սուրբ Կիրակոսի յիշատակին առաջ, քանիչ- լով անոր գործած հրաշքը: Իրաւ հրաշք մըն է, որ պահեցաւ Ամիրայի խոնարհած պատմական փառաքի վերակենդանումը: Եկեղեցւոյ հետ վերակենդանացաւ նաեւ ժողովուրդը՝ որու մասին ընդհանուր համոզում գոյացած էր որ կորած է աշուտ: Սխալ պիտի չըլլայ ըսել թէ այդ կորած ժողովուրդը փինիկի նման վերակենդանացաւ իր մոխիրներէն ու հիմա նոր աշխարհ կը մեկնի համայն հայութեան հայրենի երկիր, վերագրեւ լու համար ամբողջ դար մը ծանր ու անթափանց մշուշի փակ անյայտացած հաւրագար ինքնութիւնը:

Սուրբ Կիրակոս եկեղեցիի վերաբացումէն ետք, Ամիրայի մերձակայ քաղաքներէն բազմաթիւ հայեր մի առ մի սկսան ի յայր գալ ու մէկտեղուիլ փառաքի մոգական բակին մէջ: Թէ թաղականութիւնը եւ թէ շրջանային վարչութիւնները չէին կրնար անհաղորդ մնալ այս նոր խլրտումի նկատմամբ: Արդարեւ Տիարպէթի «Սուր» թաղամասի նախկին քաղաքապետ Ապրուիլի Տէմիրալաշ նկարի ունենալով թողեցի հայ ժողովուրդին պահանջները, ձեռնարկեց քաղաքապետարանի կարգադրութեամբ հայերէն լեզուի դասընթացներու: Երկրորդ դասաշրջանին մասնակցողներու թիւը հասած էր 80-ի, որոնց այդպէս գոյացած մէկտեղումը կը վերածուէր միութեանական գործընթացի: Այսպէս անոնք յարուս ուխտագնացութիւններ կատարեցին դէպի Վաքըֆլըզիւղի Սուրբ Աստուածածին կամ Աղթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցիները: Ահա դէպի Հայաստան հաւաքաբար ճամբորդութիւն մը կատարելու խորհուրդն ալ այդ ուխտագնացութիւններու ընթացքին գոյացաւ ու զարգացաւ: Երկարատեւ պրպտումներէ ետք նման ուղեւորութիւնը իրականացընելու համար, կապ հաստատուեցաւ ՀՀ Սփիւռքի նախարարութեան հետ: Այսպէսով այցելութիւնը պարզաճեցուեցաւ նախարարութեան «Արի Տուն» նախագծին, որ ամառայ ամիսներուն կը գործադրուի սփիւռքահայ երիտասարդներուն Հայաստան այցելութիւնը իրականացնելու միտմով:

2 Օգոստոս Ծաբաթ օր, ցերեկուայ ժամը մէկին Ամիրայէն 47 ուղեւորներով ճամբայ ելած հանրաշարժը երեք ժամ ետք հասած էր Պինկէօլ, ուր Տէրսիմէն գալով իրենց միացայ մեր պայմանաւորումը պէնգին լցրակայանի մէջ: Այնքան բարձր փրամադրուած էին որ, մենք առաջին կէս ժամուայ ընթացքին յաջողեցանք մտերմանալ իրենց հետ: Այդ մտերմութիւնը ալաւելի պիտի ջերմանար յաջորդող ժամերուն եւ օրերուն ու շաբաթի աւարփին բոլորս պիտի դառնայինք սիրալիլ բարեկամներ:

Ուխտաւորներու խումբի պետն էր Սուրբ Կիրակոս եկեղեցիի թաղական խորհուրդի անդամներէն Կաֆֆուր Թիրքալ, որ կը վայելէր համառօտութեամբ «Սէրք», այսինքն՝ առաջնորդ մակդիրը:

Որքան ալ հանգստաւէր ըլլար վար-

Գառնիի Տաճարին շուրջի փակ
ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ՝ ՖՐԱՃ ԱՅԿԻԲՆ (Nar Photos)

«Իմ Հայրենիք, քո գիրկը բաց»

ճուած հանրաշարժը, ներկայ պայմաններուն մէջ բաւական դաժան է ցամաքային ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան: Մանաւանդ որ մենք երթի ժամանակ նախընտրած էինք Արտահան-Փոստֆի սահմանադուրը, որ անցնելով Զակախի Ախալցխա եւ Ախալքալաք քաղաքներէն, շուրջով կը հասնի Հայաստանի հիւսիսային հատումը՝ Շիրակի մարզ: Ափսոս որ այս սահմանադուրը շարք բանով չըլլալով, երեկոները կը փակուի եղեր մինչեւ յաջորդ առաւօտ: Կէս գիշերը անց սահման հասնելով մենք ալ հարկադրուեցանք աւելի քան վեց ժամուայ սպասումի մը:

Առաջինը Թուրքիա-Վրաստան, իսկ երկրորդը Վրաստան-Հայաստան ըլլալով երկու սահմաններ պիտի հափէինք: Եթէ բաց թողնէք վեց ժամուայ ձանձրացուցիչ սպասումը, առաջին սահմանը անցանք դիւրութեամբ: Այդ պահուն մեր խումբի միակ փոստանքը նախագահութեան թեկնածու Սելահարպիւրի Տէմիրթաշի գրկում 48 քուէներն էին: Փորձեցինք սահմանի վրայ քուէարկել, բայց պաշտօնեան պարզեց թէ այդ իրաւունքն կ'օգտուին միայն վեց ամիսէ աւելի երկար արտասահման մնացածները: Իսկ հասնելով Վրաստան-Հայաստան սահմանը, ի յայր եկաւ կանանց անցագիրներու խնդիրը: Խումբին մէջ կային 11 ուսուցիչներ կամ ակադեմականներ, որոնք կը կրէին Թուրքիոյ Հանրապետութեան ծառայողական կանանց անցագիրներ: Սահմանապահ պաշտօնէութիւնը իրաւասու չէ այդ անցագիրը կրողներուն վիզա տալու: Ուստի կապ հաստատուեցաւ նախ Սփիւռքի, ապա Արդ. Գործ. նախարարութիւններուն հետ, որոնց միջամտութեամբ լուծուեցաւ այս խոչընդոտին ալ:

Հանրաշարժը երբ կանգ կ'առնէր Շիրակի հիւրանոցի առջեւ, օրը հասած էր իր աւարփին եւ բոլոր ուղեւորներս ալ ուժասպառ...

Յաջորդ օրը սկսաւ ամբողջ խումբին Սփիւռքի նախարարութիւն փութած այցելութիւնով: Տրուած ըլլալով թէ նախարարութիւն Հրանդ Զակոբեան երկրէ դուրս կը գտնուէր, խումբը ընդունեց նախարարի փոխարէն Գիրքուա Զաքարեան: Ան ողջունեց փոխարէնի խնդիրներն այս նախաձեռնութիւնը, որ կը միտէր Հայաստան երկրի ու իր ժողովուրդին հետ հաղորդակցել: Իսկ փոխարէնի խնդիրներն անուրով ալ ելոյթ ունեցաւ «Սերք» Կաֆֆուր, որ խիստ կարեւորեց այս հանդիպումը եւ անոր ունենալիք անդրադարձները հաւաքականացման եւ ազգային գիտակցութեան ամրապնդման իմաստով: Թիրքալ ապա յուշանուէր մը յանձնեց փոխարէն Զաքարեանին, որու վրայ նկարուած էր Սուրբ Կիրակոս եկեղեցին:

Այս պաշտօնական հանդիպումէն ետք սկսաւ Սփիւռքի Նախարարութեան ծրագրած օրընդմէջ պրոյեկտները, որոնցմէ եզակի կը մնան երկուրը: Առաջինը՝ դէպի Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին կատարուած այցելութիւնն էր, որու ընթացքին Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ խումբի երկու անդամներու մկրտութիւնը: Բագրար Եպս. Գալստեանեանի ձեռամբ կատարուած մկրտութեան խորհուրդի կնքահայրն էր իսթանպուլի Կաթոլիկ Կաթոլիկոս-Մանուէր Սարգսյան Սիյարպէթի գալով միացած էին այս խումբին: Մկրտութեան խորհուրդի աւարփին Էջմիածնի «Շողակաթ» հեռուարկայանի նկարահանող խումբը

փեսակցեցաւ մկրտածներուն հետ, փոխանցելով անոնց այդ պահի զգացումները: Ամէլ վերանորոգուած Բահիմէ կ'ըսէր հետեւեալը... «Ո՛հ ամուսինս եւ ո՛չ ալ զաւակներս փոխեալ են մկրտութենէ: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ անոնց հաւատարմութիւնը: Բայց գիտեմ թէ հօրս, մեծ հօրս եւ իմ բոլոր նախնեաց հոգիները պիտի խաղաղին իմ այս որոշումով»:

Իսկ մեծ հօր անունով Ստեփան վերանորոգուած Սամի, Հայ Առաքելական եկեղեցիի մէջ մկրտուելով կը հաւաքար, թէ փաստացի կը դառնար իր հայ ինքնութիւնը: «Ինչպէս որ ես գիտեմ Իսլամ կրօնի հաւատարմութեամբ չեմ համարած, ըլլալով համայնավար գաղափարախօսութեան ջարդով, քրիստոնէայ ալ չեմ համարեր: Բայց մկրտուելով կատարած կ'ըլլամ հասարակութեան ընկալած ձեռով Հայ քրիստոնէայ ինքնութեան հրամայականը»:

Եթէ այս այցելութեան խորհրդանշական կարեւոր պահերէն մէկը Սուրբ Էջմիածնի մէջ կատարուած մկրտութիւնն էր, երկրորդն ալ անարարակոյս Քաղցրաղի գիւղի մէջ սարքուած «Տիգրանակերպի գիշեր»ն էր: Քաղցրաղիի գիւղը Գառնիի ճանապարհին վրայ է, Չարենցի կամարէն քիչ հեռու: Այդպէս նախկին ամբողջաբնակ ամուլ մը փրարածք մը գնած ու սարքած են հիւրանոց ու ճաշարան: Գիւղին անունը արդարացնող լեռնային գեղեցիկ փեսարանով օժտուած այս վայրը բառին բուն իմաստով այլընտրանքային հրապոյր մը կը ներկայացնէ սովորականի սահմաններէն դուրս ելել ցանկացողներուն: Իր այդ յարկութիւնով ալ բոլորովին կը պարզաճէր որպէս «փոխարէնի խնդիրներու գիշեր» անցկացնելու յարմարագոյն վայր:

Խոհանոցի, սպասարկման եւ մատուցման ո՛չ մէկ թերութիւն կար գիւղի այս համեստ ճաշարանին մէջ: Իսկ միւս կողմէ փոխարէնի խումբին մաս կը կազմէին նաեւ ժողովրդական երգիչ, անուանի ուրախար Երուանդ Դոսթանը եւ դարձեալ այս քաղաքի սիրուած երաժիշկներէն Սրեփան Իլիան: Այս երկուրը կրցան իրենց երաժշտական փառանքով ոգեւորել բոլոր ներկաները, որոնք մինչեւ ուշ ժամեր շուրջալարել կազմելով ուրախութիւն վայելեցին: ***

Տիարպէթի քիցին երկու խումբը 13 Օգոստոսին մեկնեցաւ Ծաղկաձոր եւ ամբողջ հինգ օրեր պիտի մասնակցի ճամբարային աշխարհութիւններուն: Այդ աշ-

խարհութիւններուն մէջ կը մտնէին հայերէն լեզուի, հայոց պատմութեան, այլ մշակոյթի ու արուեստի, երաժշտութեան եւ պարի դասընթացքներ: Նշենք որ ուսուցողական ծրագիրը սկսած էր արդէն Երեւանի մէջ եւ խումբը հետեւած էր քաղաքի թիւ մէկ դպրոցէն ներս կացած դասերուն: Այդ դասերէն մէկուն անձամբ ներկայացաւ Ազգային Ժողովի պարգումար եւ Արեւմտեան Հայաստանի խորհրդարանի անդամ Արագած Ախոյեան: Պարգումարը ներկաներուն բացարձակութիւններ փութաւ դէպի Արեւմտեան Հայաստան իր կատարած նախորդ այցելութիւններուն եւ փոխարէն մտաւորականութեան հետ մշակած յարաբերութիւններուն մասին:

Տիգրանակերպի գիւղի խումբը որքան ալ բաղկացած ըլլայ հայ ինքնութեան եւ հայրենի երկրի նկատմամբ կարօտակեղ հայերէ, իր միւս երեսակով ալ խիստ քաղաքականացած բնոյթ մը կը պարզէր: Այդ պարգումար ալ ընդմիջող կը կայանար հասարակական դիտարկումներէ մեկնելով կատարուած քննարկումներ, երկրի ներկայ դժուարութիւններուն եւ ապագայի հեռանկարներուն ուղղեալ: Բոլորն ալ կը վարակեին ապագայի օրերու աւելի պայծառ ըլլալու համոզումին: Իրենցմէ ոմանք լրջօրէն կը հետաքրքրուէին ՀՀ անցագիր ունենալու կամ հայրենի երկրի վրայ սեփական փրարածքի փրանալու մասին: Մանաւանդ թոշակառուներ կ'ուսումնասիրէին Հայաստանէ ներս մշտական բնակութիւն հաստատելու պայմանները: Իրենց ամենամեծ փառապանքը կ'ըլլար հայոց լեզուի բաւականաչափ չորիսպելելը: Սակայն հայրենի երկրի ու այդ երկրի ժողովուրդին նկատմամբ կարօրը այնքան բարձր էր որ Տիարպէթիէն ժամանողները ամէն առիթ կ'օգտագործէին փոխարէն ժողովուրդին հետ իրենց կէս կրտու հայերէնով խօսելու:

Տիարպէթիի հայերու Հայաստանեան շրջագայութիւնը իր աւարփին կը հասնի 17 Օգոստոսին, ու խումբը կ'այցելէ նախ՝ Թիֆլիս, ապա՝ պարմական Անի քաղաքը:

Ուխտաւորները դարձեալ ցամաքային ճամբով կը վերադառնան Տիարպէթի:

Մկրտուողներ՝ Ամէլ եւ Սրեփան

Կաֆֆուր Թիրքալ յուշանուէր կը յանձնէ Գիրքուա Զաքարեանին

Խումբը Մարտիկապարանին առջեւ

Ամօթը կը կրկնուի

ԳՄՐԻՆ ԳՄՐԱԳԱՆԸԼ

kkarakasli@agos.com.tr

Կարգ մը երկիրներուն ճակարագիրը Կայդպէս է գրուած։ Այդ շրջաններուն փրդանունները միայն մեծ փորձանքներու ենթարկուելէ ետք է որ կը սորվին մարդիկ։ Մինչ այդ փրդեակ անգամ չեն ըլլար թէ այդպէս թաղար մը կայ։ Քանզի այդ վայրերը ո՛չ զքօսաշրջական եւ ո՛չ ալ առեփրական կեդրոններ են, այլ աչքէ հեռու, սրբէ

հեռու վայրեր։ 3 Օգոստոսին «Իրաք-Դամակոս Իսլամական Պետութիւն» (ԸՀԻՏ) կոչուած ահաբեկիչ կազմակերպութեան գրաւումով աշխարհ փրդեկացաւ, որ Իրաքի հիւսիսարեւելեան կարեւորագոյն քաղաքներէն Մուսուլի մերձակայ Շէնկալ լեռները Էզփիներ կը բնակին։ Այժմ Շէնկալը կոտորածներով ծանօթ դարձաւ աշխարհին։

Ամէն կոտորած ընդվզում պարճառող ամօթալի կրկնութիւն մըն է իրականութեան մէջ։ Տարբերութիւններ կողմնակի

են միայն, իսկ վերոյիշումները շար ուժեղ ու թախժոք։ Իրաքի հորիորդարանի Էզփի պարզամատր Վիան Տախիի արքատուրով, հեծկլուրովով ու աղաղակելով կարարած ելոյթը բոլոր լեզուներէն վեր է օրինակ։ Նոյնիսկ եթէ չհասկնաք անոր խօսքերը, ներքուստ կ'իմանաք թէ ինչ ըսած է։ Ու երբ համաշխարհային լրափու գործակալութիւնները կը թարգամանեն այդ աղաղակը, կը փեսնէք որ չէք սխալած։ Ընդվզումի աղաղակ մըն է այդ։ Ընդվզումի աղաղակ

Հիւրերը՝ Իրանից

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՔՄԱԿԵՕԶԵԱՆ

dzovinar@rambler.ru

Վահիկ Ռաթետոսեանը (Վահիկ Ռաթոս) Լիրանահայ բժիշկ է, օրօրփետր, վնասուածքաբան, Հայ համայնքի Պարզամատրական ժողովի անդամ (կազմի 54 անդամներցի է), հրապարակախօս, հեղինակ է «Ղարաղան, Հայ ազգաբնակչութիւն» գրքի, պարտաստ է քրպագրութեան նաեւ իր «Ղարաբաղեան յուշեր» գիրքը։

Ռաթետոսեանների ընտանիքը գրեթէ ամէն քարի հիւր է գալիս Հայաստան եւ Լեռնային Ղարաբաղ, կարօքն առնում եւ վերադառնում Իրան։ Շար ենք վիճում Վահիկի հետ հայրենիքի վերաբերեալ, Վահիկը Իրանը նախընտրում է Հայաստանին, սակայն հետգիտքէ հասկանում եմ, որ Վահիկը նոյնպէս ապրում է Հայաստանում, քանզի Իրանն էլ ունի իր Հայաստանը։ Այս օրերին Արդպէճեանի նախագահ Իլիամ Ալիեւը զանգաքում է Եւրոպական խորհուրդում, թէ հայերին մի պետութիւն բաական չէ՞, միթէ ամէն պետութիւն, որքեւր բնակում են հայերը, պէտք է դառնայ հայկական, եւ նա ճիշդ է այն իմաստով, որ հայերը երբեք չեն ծուլում եւ պահպանում են իրենց ինքնութիւնը, յարկապէս իսլամական երկրներում, այն էլ այն երկրում, որ հայերը յայտնուեցին իրենց կամքին հակառակ։

Շահ Ապասը (17–րդ դար) հայերին բռնի կերպով փրդափոխեց Պարսկաստան, հետպանդելով 3 նպարակ։ 1. բնակեցնել կեդրոնական դարարկ շրջանները հայերով, 2. զարգացնել հայերի միջոցով քնքրետութիւնը, 3. հայերի քներն ու հողերը այրել («վառում հողեր»–ի քաղաքականութիւն), որպէսզի օսմանցիները չօգտուեն պարէնից, քանզի թուրք–պարսկական պարերազմ էր ընթանում։ Երաւի գետն այնքան արագ պիտի անցէին, որ շարերը գոհում էին եւ մարդկանց դիերը կամուրջ էին ծառայում ողջ մնացածների համար։ 300 հազար (250–500 հազար) հայեր բռնի զաղբեցուցին Պարսկաստան եւ պարմութեան մէջ աչդ ներգաղթը մտաւ «Մեծ գաղթ» կամ «Շահ Ապասի գաղթ» անուամբ։ Հետարքրիք է, որ իրանահայ դպրոցներում կայ իրանական պարմութեան դարընթաց (5–րդ դասարանից), որի մէջ փրդ չի գրնում Մեծ գաղթը, սակայն հայ աշակերտները անցնում են նաեւ հայոց պարմութիւն 4–րդ դասարանից եւ փրդեկանում ներգաղթի մասին։ Այդ ողբերգութիւնից զար իրանցի դարձած հայերը երբեք այլեւ նեղութիւն չկրեցին, ոչ մի ջարդ չքրեսան եւ ծաղկեցին իրանական հողի վրայ։ Սակայն յիշենք, որ 1979–ի յեղափոխութեան արդիւնքում շահի

ռեժիմը քրպալուեց եւ 78 միլիոնանոց երկիրը դարձաւ իսլամական պետութիւն, որի դարական իշխանութիւնը առաջնորդում է շարիաթի օրէնքներով, իսկ սահմանափակումները ոչ միայն քրիստոնեաներին եւ նեղութիւն պարճառում, այլ Իրանի ողջ բազմաէթնիկ ժողովրդին։

Վահիկ Ռաթետոսեանի Հայաստան գրնուելու առթիւ, «Այօս»ի համար մի փոքր հարցազրոյց ունեցանք, զոր կու քրանք ստրուեւ․

Շ.Լ.Որքմակեօգեան.– Իրանի հայերը ազգային փորքամասնութիւն են։

Վ.Ռաթետոսեան.– Շահի ժամանակ մենք ազգային փորքամասնութիւն էինք, այժմ կրօնական փորքամասնութիւն ենք, ինչպէս նաեւ գրադաշարականները, ասորիները եւ հրեաները։ Մենք բոլորովին անկախ ենք եւ փակ ենք Իրանի ընդհանուր համակարգում։ Հենց իրանցիների խոսքովանութեամբ հայերը Իրանի գոհարն են եղել, քանզի հայերի հետ են կապում ալեպիսի նորամոծութիւններ Պարսկաստանում, ինչպէս՝ քրպարանը, թաքրոնը, կիսօս, վարքի կանոնները։

Շ.Լ.– Ամէն քրաի դուք ընտանեօք հանդերձ այցելում էք Հայաստանը, ինչպէս նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը, չմոռանալով Մարքումնին։

Վ.Ռ.– Այո, Մարքումնիում եւ 2 քրաի աշխաքեցի, լինելով 1998–2000–ին նախագահ Արկադի Ղուկասեանի բուժող բժիշկը, 2000–ին մենք ունեցանք մեր երկրորդ աղչիլը՝ Մարիամին, եւ այդ ժամանակ վերադարձանք Թեհրան։

Շ.Լ.– Նախ պարզենք իրանահայութեան թիւը։

Վ.Ռ.– Ամբողջ Իրանում մօքաւորապէս 60 հազար ենք. բնակութեան վայրերն են Թեհրան, Նոր Ջուղա, Իսֆահան, Թավրիզ, Ուրումիա, Շահինշահր, նաեւ Շիրազ, Արաք, Էնզելի նաւահանգիստ, Ռեշտ, Գորգան քաղաքները եւ Ղորուղ գիւղը։ Փեռիայի շրջանի Բոլորան գիւղը միակ ամբողջովին հայկական գիւղն է։

Շ.Լ.– Իսկ հանրաճանաչ Թադէի վանքը։

Վ.Ռ.– Իրանական Արեւմտեան Աքրպափականի նահանգում է, հոյք քաղաքի մերձակայքում։

Շ.Լ.– Սակայն դուք ձեր գիրքը նուիրել էք Ղարաղանի շրջանի հայութեանը։

Վ.Ռ.– Գիրքս ընդգրկել է Ղարաղանի ողջ պարմութիւնը՝ 1705–ից մինչեւ 1975–ը։ Շրջանը գրնում է Իրանի Կեդրոնական նահանգի Սավէ քաղաքի ենթակայութեան քրակ, Թեհրանից 200 քմ. հեռաւորութեան վրայ։ Իրանահայերը այցելում են Ղարաղանի եկեղեցին ուխտագնացութեան օրերին, օրինակ, Վարդավառի նախորդող Ուրբա-

թը (ի դէպ Ուրբաթ օրը Իրանում Կիրակի է համարում), 10 քրաի առաջ աւելի կարեւոր քրօս էր հաղողօրինէքի օրը։

Շ.Լ.– Ներողութիւն, իսկ ո՞ր թուականն է հիմա Իրանում եւ Էրբ են քրօնում Նոր Տարին։

Վ.Ռ.– 1393, իսկ Նւվրուզ Պայքամը 21 Մարքին են քրօնում։

Շ.Լ.– Խօսենք հայկական քրօներից։

Վ.Ռ.– Մենք ունենք ազգային եւ եկեղեցական քրօներ. Ամանորը, Յունուարի 6–ը, Ջարփիկը, Խաղողօրինէքը, Խաչվեռացը, Սուրբ Վարդանանց քրօնը, Տառերի գիւրը...։ Թէեւ կուակցական կեանք պաշքրօնապէս չկայ, սակայն համայնքը առաջնորդում է դաշնակցութեան կուակցութիւնը, որոնց համար յարկապէս նշանակալի են 28 Մայիսը, երբ հիմնուեց Առաջին Հանրապետութիւնը, իսկ համայնքի համար կարեւոր է 21 Սեպտեմբերը որպէս Անկախութեան քրօս եւ 24 Ապրիլը, որի ժամանակ հայերը պարպարդիք գոցում են իրենց խանութները։

Շ.Լ.– «Ալիք»–ը դաշնակցութեան թերթն է։

Վ.Ռ.– Այո, «Ալիք»–ը օրաթերթ է, երեք շաբաթը մէկ յոյս են քրեսում «Աքաքս»–ը եւ «Պայման»–ը, ամիսը մէկ անգամ՝ «Յոյս»–ը եւ «Լոյս»–ը։

Շ.Լ.– Ինչ միութիւններ կան։

Վ.Ռ.– Դաշնակների «Սիփան», «Նայիրի» միութիւնները, ինչպէս նաեւ «Աքարաք» միութիւնը, որ ունի 30 հազարնոց մարգաղաշք, ոչ կուակցական միութիւններ են («Ռաֆֆի»–ն, ԻԱՄՄՄ–ն՝ Իրանահայ Մարգամշակութային Միութիւն, Իրանի բարեգործական ընդհանուր միութիւն, Աշխարհաբնեանի միութիւն, որը համախմբում է քրաբեցներին, Հայ կանանց ընդհանուր միութիւն, Եկեղեցատէր միութիւն, եկեղեցիներին կից կիրակնօրեայ դպրոցներ, որի հիմադիրներից էր Տէր Մեարոպ Ռաթետոսեան քահանան...։

Շ.Լ.– Ինչպիսին է կրթական համակարգը հայկական դպրոցներում։

Վ.Ռ.– Հայկական դպրոցները ունեն

մը եւ օգնութեան կոչ մը։ «Մեր այսքեղ խօսած պահուն Էզրիներ ցեղասպանութեան կ'ենթարկուին։ Ընպանիքս կը կոտորուի համայն իրաքցիներու նման։ Շիաներու, սիննիներու քրիստոնեաներու, թիւրքմէներու եւ շապաքներու նման։ Եւ այսօր ալ Էզրիները։ Էզրիները կը կոտորուին Շէնկալի մէջ։ Խնդրեմ եղբայրներ, մէկ կողմ թողէք բոլոր քաղաքական նախասիրութիւնները, որպէս մարդ մեզի գօրակցեցէք։ Յանուն մարդկութեան կ'աղաչեմ ձեզ։ Մեզ փրկեցէք, մեզ փրկեցէք»։

Այդ կին պարգամաւորի աղաղակներուն դիմաց կոնակը դարձած կուռքի նման կանգած քրդամարդոց բազմութիւնը իշխանութիւն է, ամբողջ աշխարհ մըն է։ Պարմութեան ընթացքին 72 անգամ բնաջնջում ժողովուրդը, երբ կենաց ու մահու պայքար կը քրանի, կրակը, ինչպէս միշտ, ինկած քրեղը կ'այրէ։

Այդ կին պարգամատրը դիտելով յիշեցի որ Հայոց ցեղասպանութեան ժամանակ Օսմանեան հորիորդարանի անդամ պարգամաւորները չէին կրցած աղաղակել։ Որովհետեւ 24 Ապրիլի օր մը, երբ 250 մքաւորականներ նոյն պահուն ձերբակալուելով կը սպաննուէին, նախ ձայնը գացած էր։ Այդ ձայնի բացակայութեան մէջ ալ ամբողջ ժողովուրդը մը բնաջնջուեցաւ։

Էզրի ժողովուրդի սարսափահար, ճարահաք գաղթի լուսանկարները կը սփռուին լրափու գործակալութիւններէն։ Ոմանց ուրքը մուճակ կայ, ոմանք բուպիկ։ Այդ սարսափի պահուն ինչ որ կար իրենց վրայ, այդ հագուստներով ճամբայ ինկած են հոգի ի բերան։ Շէնկալի լեռներուն վրայ պարմութեան մէջ ով գիտէ քանիերոդ անգամ կենաց ու մահու պայքար կայ։ Հազարաւոր ընտանիքներ անօթի ու ծարաւ կը մեռնին։ Կիներու մէկ մասը առեւանգուած են։ Վերաքրածները կառուցելիք

նոր կեանք մը պիտի ունենան թէ ոչ, առանց գիտնալու կը քալեն։ Բախարաւորները Ջահօ–Սիլուփիի միջեւ երթեւեկող թաքսիներու միջոցաւ կը փոխադրուին Հապուրի սահմանադուռը։ Մտացեալը Շէնկալի լեռներէն Ճիգիլէ, Ռօժավա հասնելու յոյսը կը սնուցեն։ Երբ ԷՓԿ–ի եւ ԸՀԻՏ–ի միջեւ բախումները կը շարունակուին, Ռօժավան անվերջանալի մահուան ճանապարհներուն հայոց վերջին կայան Տէր Ջօրի անապարը կը յիշեցնէ։ Սուրիոյ ու Իրաքի սահմաններուն միջեւ օդի անհամմմար ջերմութեան եւ անապարի փոշիի դէմ մաքառող այս ժողովուրդին վիշտը մինչեւ ծուծ կը գգամ։ Եւ ամբողջ սքրով կը մաղթեն որ հասանելի քրեղ մը գրնեն։ Գրնեն ու ի դէմ չարութեան, անգամ մը եւս դիմադրեն եւ իրենց նոր կեանքին վերաքիրանան։

Պուտ մըն ալ էլլէնճէ

Կղզիներուն պիտիբլէթճիներու փորձանքը, էն սօս ինչի՞ր կապուեցաւ չիտեմ։ Ամէն պանի մէջ էղա՝ ծին պէս, միջոց մը ուշադրութիւն կ'ընեն, արալէն ատեն անցնի նէ, կամաց կամաց կենէ Հին վիճակին կը վերածուի։ Անոր Համար կ'ըսեմ քիմ՝. կործի մը սկսիք նէ շուտ մը ծարը մի ձգէք, Հետապնդեցէք եւ վազ մի անցնիք։ Տարօսը ծովեզերքի չէղջնկներու փորձանքին բսնք արթըն։

Կալով էլլէնճէլի... Գնալըցիները սիրուած երգիչ Մարթէն Եօրկանցը վայելելու կը պարտասուէին կոր։ Ամսուս, 21–ին Միքիճանեանին պացած նոր ուշատօրանը պիտի երգէ եղեր։ Խօսքը մէջէրնիս Հոնտեղն ալ փէք պունուր է Հէ՛։ Մարթէն փէք կը սիրեմ չօճոխ, փէք կը Հաւնիմ, աս իւրտար տարի է էջֆնտիութիւնը պահելով, դիծը չփոխելով ճամբան շարունակեց։ Խօյալ չէ Հէ՞, կէն՝ ճուլթանը Հօս էփաղէկ սիրուած եւ ճանչցուած երգիչ մըն էր։ Արթըն որ պայմանները ստիպեց նէ, ամէն պանը ձգեց եւ էլաւ տուրս կնաց։ Տարիներ տարիսի փէս չըրած պալքար տուաւ եւ Հայաստանէն պոնէ մինչեւ Ամերիկա, ինքզինքն քը աշխարքի պիւլթիւն Հայերուն սիրջունել տուաւ։

Երկար տարիներ Պոխէն Հեռու մնալէն ետքը, քանի մը տարի է քիմ ատեն ատեն կու գայ կոր եւ դանազան առիթներով ջօնաէներ կու տայ կոր։ Կալ շաբաթ ալ Գնալըի «ճաշ»ը պիտի ըլլայ էղեր, իւրյալ մինձ պարտասուլթեան մէջ էն եւ չորս աշքիլ ալ կը պէքլէյեն կոր՝ մանաւանդ քիմ միջին տարիք ունեցողները։ Է ինչ ալ ըլլայ նէ անոնց կէնճուլթան ատեններուն էն սիրուածներէն էր։ Ան ալ գաթը ընդհանրապէս Հիչ աս նոր մօտապաներուն ծօղէնմիջ չըլլալէն նոստալժիք երգեր եւ նախընտրէ կոր եւ փէք ալ ճիշդ կ'ընէ կոր։ Վերջերս անանկ զրփրը պաներ էլան քիմ միւզիք բսելու Հազար շահիտ կ'ուզէ։ Ջաթը ալ սաման ալէկիլի պէս փալլելինն իլէն մարեւինն մէկ կ'ըլլայ, կը մոռցուին կ'երթան կոր։

Մերին վախթիւն երգերը անանկ էին մի եա... ամէն մէկը իր կարգին քրապիք մըն էր։ Ուշադրութիւն ըրէք. կէնճերը պիլէմ ան վախտուան երգերէն մէկը մօրիկ ընելու ըլլան նէ մուլթախա կը Հաւնին եւ ազդեցութեանը տակ կը մնան կոր։ Էս տասն Հիչ Հին երգերէն մէկու մը Համար «աս ալ ինչ է, տէմօտէ պան մը» ըսող կէնճի մը չհանուպեցայ։ Անանկ քիմ. Մարթէնը մօրիկ ընելու պարտասուող միջին տարիքի մէջախլըներուն կ'ըսեմ քիմ. կէնճ չօճոխ ունիք նէ մուլթախա Հետերնիդ տարէք։ Վստաճ էղէք քիմ փէք դոճ պիտի մնան։

ԱԿՕՍ

Բնօրրանը՝ պապենական սրբութին

ԳԱՐԻՆ ՊԱԼ

karinbal89@gmail.com

Յուլիս ամսու վերջատրության մասնակցեցայ Սեբաստիայեցի Վարդանյանի միության կազմակերպած Հայաստանի միջաբարենայ շրջապարտյոյին: Նպատակնեղես մէկն ալ շփումներ ունենալ էր Հայաստանի մէջ հիմնուած հայրենակցական միութիւններու, յարկապէս սեբաստիայեցի հեր: Այս առթիւ րենակցեցայ Հայաստանի Հայրենակցական միութիւններու խորհուրդի արենակցեր՝ Ժողէֆ Անդրիսեանի հեր: Ան աարրած է Հայաստանի Համայասարանի թրքական բաժինը (թրքագիտութեան թենկածու) եւ պարմական աղբիւրագեր է: Մեր գրոյցին հիմնական նիւթն էր հայրենակցական միութիւններու նպատակները, գործունէութիւններ եւ անոնց դիմագրաւած դժուարութիւնները:

Պարոն Անդրիսեան, ինչպէս սկսաւ Հայրենակցական միութիւններու հիմնումը: ԺՈՂԷՖ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ.- 1915-էն վերջ գաղթականները սկսան փնտրել իրենց հարազատներն ու հայրենակիցները, ուստի գրնելու համար կարելու էին կառոյցներ, հերեսաբար սրեղծուեցան հայրենակցական միութիւնները: Հերեսաբար սփիւթի գանգան երկիրներու մէջ, իրենց բնօրրաններու անուններով հիմնուեցան հայրենակցական միութիւններ, օգրակար դառնալով նաեւ իրենց եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն:

Այդ շրջանին ինչ էր կացութիւնը Հայաստանի մէջ:

Ժ.Ա.- 1920-30-ականներուն Հայաստանի մէջ սկսան աաններուն նոր անուններ րորիլ, ինչպէս՝ Նոր Սեբաստիա, Նոր Մալաթիա եւլն. 1965 թուականին, երբ նշուեցաւ Մեծ Եղեռնի 50-ամեակը, ժողովուրդը կարծես կազմակերպուելու առիթը ունեցաւ եւ վերլիշելով իրենց բնօրրանը, սկսան ձեռնարկել հայրենակցական միութիւններու հիմնումին: Անկի ուշ, 1993 թուականին հիմնուած Հայրենակցական Միութիւններու խորհուրդը սկիզբ առաւ Հայաստանի մէջ 9 հայրենակցական միութիւններով, ապա այս թիւը բարձրացաւ 21-ի: Իսկ այժմ կարգ մը հայրենակցական միութիւններ սպառուեցան, քանի որ նոր սերունդ չկար այլեւս:

Ինչ էր նպատակը այս խորհուրդի հիմնումին, արդէն ամէն մէկը ուներ իր միութիւնը, ինչո՞ւ խորհուրդը հիմնուեցաւ:

Ժ.Ա.- Խորհուրդի հիմնադրութեան գլխաւոր նպատակն էր սրեղծել հայրենակցական միութիւններու համագործակցութեան դաշր, կազմակերպչական մասնակցութիւն բերել խորհուրդի մէջ ընդգրկուած միութիւններու ընթացիկ ձեռնարկներուն եւ լայն հնչեղութիւն ունեցող համապերական եւ համագային ծրագիրներ իրականացնել: Խորհուրդի շնորհիւ ծնաւ «Բնօրրան» հանդէսը, որ դարձաւ բոլոր հայրենակցական միութիւններու լուսարձակը:

Խորհուրդի կազմին մէջ մտնող հայրենակցական միութիւնները ինչ ձեռնարկներ,

Ձախէն աջ՝ Տիգրան Թողաչ, Ժողէֆ Անդրիսեան, Երուսող Մղրըս, ուրբի՝ Սեպուի Բոչար

գեղարունստական կամ այլ ինչ գործունէութիւններ կ'ունենան:

Ժ.Ա.- Իւրաքանչիւր հայրենակցական միութիւն ունի իր գործունէութեան ծրագիրը, անոնք րարեկան հանդիսութեամբ իրենց անունը կրող յուշարձանի մօր՝ կը յիշատակեն 1915 թ. իրենց կազմակերպած ինքնապաշարպանութիւնները, օրինակ՝ Այնթապի հայրենակցական միութիւնը Աարիլին, Վասպուրականը՝ Մայիսին, Հաճընը՝ Յուլիսին, Մուսա Լեղը՝ Սեպտեմբերին...: Անոնք նաեւ կը կազմակերպեն գիարմշակութային ձեռնարկներ, հանդէսներ րար-

բեր առիթներով:

Հայաստանի մէջ ինչ դժուարութիւններ ունին խորհուրդը կամ Հայրենակցական միութիւնները:

Ժ.Ա.- Բնօրրանեան անուններով բոլոր հայրենակցական միութիւնները, բնականաբար եւ Խորհուրդը ունին մէկ դժուարութիւն՝ նիւթական: Կայ նաեւ երիտասարդ մարդուժի բացակայումը: Անոնք որոշ չափով իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն ձեռնարկներուն եւ գործունէութեանց: Անձ մը պէրք է սիրայօժար նուիրումով եւ գոհողութեամբ իր ներդրումն ու մասնակցութիւնը

բերել հայրենակցական միութեան: Պէրք է երիտասարդը զգայ այդ գործին մէջ իր հոգիի եւ գոյութեան պահպանումը:

Խորհուրդը կը ծրագրէ՝ ուխտագնացութիւններ կազմակերպել դէպի հայրենի բնօրրան եւ ինչ է Խորհուրդին յարաբերութիւնը սփիւթի հայրենակցական միութիւններու հեր:

Ժ.Ա.- Խորհուրդը միշր քաջալերած է հայրենակցական շրջանակներուն կազմակերպել ուխտագնացութիւններ դէպի հայրենի բնօրրան՝ նկատի ունենալով, որ դժուար յարաբերուող ժողովուրդներու շրման համար ամենաընդունելի եղանակն է ժողովրդային դիանագիտութիւնը եւ մենք սփիւթի հայրենակցական միութիւնները կը համարենք թոյր հայրենակցական միութիւններ, ուրեմն ալ մօր ենք Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հայրենակցական միութիւններու հեր: Միացեալ մարմին կազմած էինք եւ շար սերր ին մեր յարաբերութիւնները: Եւ սակայն քաղաքական րարակարծութիւններու պարճառնելով, յերպգային միացեալ մարմինը որ կազմութեան շրջանին 15 միութենէ կը բաղկանար, նուազեցաւ եւ դարձաւ՝ 5-ի:

Վերջապէս, ինչ է ձեր տպաւորութիւնը երբ Հայաստանի մէջ հանդիպեցաք Պուսէն եկող այսքան մեծ թիւով սեբաստիայեցի հեր:

Ժ.Ա.- Շար արժէքաւորեցի, քանի որ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ ալ կը վերակազմաւորուի այսպիսի հայրենակցական միութիւններ:

Յանուն գիրար ճանչնալու

ՄԷԼԻՍԱ ԱՐՄԼԱՆԵԱՆ

melisaarslanyan@gmail.com

Պողագիչի Համալսարանի Արդիւնաբերական ճարարագիտութեան բաժնի շրջանաարար Շիրակ Էրթօլ եւ նոյն բաժնի վերջին դասարանի աշակերտ Էզկի Գարաաղաջ հիմնած են համացանցային կայքէջ մը, որ կը կոչուի Սովորիր-Էօղդէն: Նախաձեռնողները իրենց ծրագիրը կը ներկայացնեն իբրեւ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի երիտասարդներու միջեւ հաղորդակցութիւնը աւելցնելու ուղղեալ առցանց կառոյց մը: Անոնք համոզուած են որ երկու երկիրներու երիտասարդութիւնը խիստ սահմանափակ պարկերացում ունին մէկգմիւսի երկիրներու, լեզուին, մշակոյթին, պարմութեան, սովորոյթներուն կամ խոհանոցին նկատմամբ:

«Մարդու Իրաւունքներու միութիւնը, Մաթթայի ծրագիրը եւ Հայաստանի Խաղաղութիւն եւ Հակամարտութեան Լուծումներ հիմնադրամը այս մասին աշխատութիւններ րանելու համար նիւթական պայմաններ ապահոված են Գօջ Համալսարանին: Համալսարանն ալ իր կարգին մրցում մը կազմակերպած էր մանաւանդ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութիւններու բնականոնացման համար: Մենք ալ դիմում կալարեցինք եւ մեր նախագիծը արժանացաւ համալսարանի ուշադրութեան: Սակայն րրուած ըլլա-

լով որ ապահոված նիւթական կարելիութիւնը խիստ սահմանափակ է, մենք ալ ուղղուեցանք համացանցային դրութեան: Մեր կայքէջին կարելի է անդամակցիլ դիմարերրի կամ ել-նամակի դրութեամբ: Դիմարերրի մէջ մեզի հերետողներու թիւը 200 է: Իսկ աշխատութիւնը հրապարակելու համար օգրագործեցինք գանգան կայքէջեր, որոնց միջոցով մեր կայքէջն ալ հասանելի եղաւ շուրջ 4 հազար անձերու» կ'ըսէ Էզկի Գարաաղաջ:

Նախաձեռնողները կը պարմեն թէ կայքէջին մէջ ունին որոշ խորագիրներ եւ ենթախորագիրներ, որոնց միջոցով հարցումները աւելի համապարփակ կը դառնան: Նպատակադրած են հարցումներ սրանալ եւ պարասխաններ ապահովել: Որոշած են նաեւ մրցանակի դրութիւն մը, որ պիտի րրամադրեն 2 Օգոստոս - 10 Սեպտեմբեր թուականներու միջեւ երկու երկիրներէ ամենաշար հարցում հարցնող առաջին երեք անձերուն:

Շիրակ Էրթօլ եւ Էզկի Գարաաղաջ մրադիր են առայժմ սկզբնական փուլի մէջ գրնուող ծրագիրը ալ աւելի ճոխացնել մանաւանդ որոշ նիւթական առիթներ գոյացնելէ ետք. «Դեռ կրնանք նոր գործընկերներ ապահովել երկու երկիրներէ ներս եւ նոյնիսկ հանդիպումներ կազմակերպել Իսթանպուլի եւ Երեւանի մէջ»:

ԲԱՌԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԱԴՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ

129

ԼՈՐԱՅՐ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ
ndaduryan@agbumhs.org

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄՆ ԱՇԽԱՐՀԻ, ԿԱՄ՝ ORIENT-Ի, ANATOLIA-Ի ԵՒ LEVANT-Ի ՄԱՍԻՆ

«Արեւելեան կողմն աշխարհի, խաղաղութիւն թող ըլլայ»

Դ. Վարուժան

Արեւելք ճամբորդել: Գաղափար մը, որ միշր առնքնող եղած է բոլորին համար, յարկապէս շահախնդիր վաճառականներու, համբաւ փնտրող գորավարներու, արկածախնդիր ճանապարհորդներու, իսկ անցեալ դարուն՝ հին աշխարհի պերճանքէն գրաւուած գեղանկարիչներու համար:

Յանկէն բացառուած չէ սրուգաբանութիւնը:

Ան վաղ առաւօրեան զով ժամերուն Կրեւր կողմէն Աղեքսանդրեպոլս ճամբորդելու պարրասրուող առագաստանաւու մը վրայ կը դիպէ շիկացած հորիզոնը: Անոր համար արեւելքը բառերու անսահման գանձ

է, մշարուողի աղբիւր:

Երբ կայմերու վրայ կը բարձրանան ու Միջերկրականի հնազանդ հովերով կ'ուռին առագաստները, սրուգաբանութիւնը խաղաղ ժամանակ կ'ունենայ նաւավարին հեր գրուցելու «արեւելք»ի մասին:

- Պարոն սրուգաբանութիւն, ամէն ազգէ մարդ ճամբորդած է այս նաւուն վրայ: Մեր գացած երկիրներուն րարբեր րարբեր անուններ կ'ու րան. մէկը orient կ'ըսէ, մէկը anatoli, իսկ ուրիշ մը՝ levant: Բայց այդ բոլոր մարդիկը նոյնչափ կը յուզուին այս բարձրացող արեւը դիպելով:

- Պարոն նաւավար, այդ բառերը, որ յիշեցիք հիմա, իմաքով շար ալ հեռու չեն իրարմէ, կրնամ նոյնիսկ ըսել, թէ անոնք նոյնիմաստ բառեր են, որովհերքեւ բոլորն ալ ծնունդ առած են հորիզոնին վրայ յայտնուող այս խորիդաւոր րեսարանէն...:

Բարի ճամբորդութիւն տղաս: Orient կը նշանակէ «Արեւածագ», իսկ անոր համար կռուողները կը յիշուին «Արիւնածակ» մարմիններով:

սը, Սուրիան, Պաղեստինը, Յորդանանը, Լիբանանը եւ Կիլիկիան: Անոնք levantine կը կոչեն այն եւրոպացիները, որոնք բնակութիւն գրած են այդ հողերուն վրայ: Փրանսացիներու levant բառը, ինչպէս նախորդները, կը նշանակէ «ելլել, ծագիլ»: Արմաքը լաբինական է, levare՝ հանել, վերցնել, թեթեւցնել:

- Ճիշդ է պարոն սրուգաբանութիւն, ճիշդ է. ունեցեր եմ նաեւ ռուս յաճախորդներ Անոնք «սուրք» կ'ըսեն արեւելքին, հրեանե-

րը՝ «միգրահ», արաբները՝ «շարք» Լսած եմ, որ բոլորն ալ բուն կը նշանակեն՝ «արեւածագ»:

Առագաստանաւը ծանրօրէն կ'ելլէ նաւահանգիստին. ցունկը կ'ուղղուի դէպի արեւելք՝ որուն բոլոր ժողովուրդները կը մօրենան երկիւղածութեամբ: Սրուգաբանութիւնը յստակ գիպէ, թէ արեւելքը պիտի բերէ բառերու նոր յայտնութիւններ:

(Շարունակելի)